

Kees Klomp vindt er geen doekjes op: ons hele bestaan staat op het spel. Meer dan hoog tijd om ons aan de 'natuurlijke huisregels van de aarde' te gaan houden. De bekende auteur en programmaleider strijdt binnen en buiten het hoger onderwijs voor een ander verhaal over economie. "Ik wil jongeren in het hart raken, want dan gaat de wil aan."

AUTEUR EN PROGRAMMALEIDER KEES KLOMP:

'Ons economische verhaal vervangen kan echt!'

Programmaleider op Hogeschool Windesheim, schrijver, spreker, activist en bekend van zijn werk en boek over de 'Beteke-niseconomie'. Maar ook vader en een mens die leeft vanuit een boeddhistische levensbeschouwing. Zijn maatschappelijk betrokkenheid komt voort uit diepe persoonlijke drijfveren, ontstaan tijdens levensveranderende momenten. Openhartig, maar ook kwetsbaar, vertelt hij tijdens het interview over zijn existentiële crisis. En over zijn kennismaking met het boeddhisme ('Alsof de woestijn regen kreeg'), nu ruim dertig jaar geleden.

Ook de komst van hun 'toegift' tien jaar geleden bracht een verschuiving in de toen 45-jarige Klomp teweeg. Na twee bijna volwassen dochters krijgen hij en zijn vrouw nog een zoon, Finn. Terwijl hij hem de fles geeft, daalt een diep besef in: "Alles

Kees Klomp:

Programmaleider Agency Hogeschool Windesheim, spreker, auteur van onder meer 'Beteke-niseconomie' en het kinderboek 'De Regenmaker'. Kees wil laten zien dat economie een verhaal is dat niet buiten maar in ons leeft, en dat we kunnen vervangen door een ecologische economie die ons voortbestaan niet bedreigt.

wat er nu gebeurt met het milieu en het klimaat, gaat jouw leven verpesten." Dat is het moment dat de milieu-activist in Klomp *aan* gaat. "Er stond me nog maar één ding te doen: alles doen wat in mijn macht ligt om te voorkomen dat de nieuwe generaties opgroeien met de narigheid die de wetenschap ons voorspiegelt."

Op zijn einde

Zijn crisis en ontdekking van het boeddhisme brachten hem inzicht in de verhalen die we onszelf vertellen, over hoe wij de wereld zien en zelf creëren. Om die inzichten vervolgens mee te nemen naar het (economische) leven van alledag, zoals: "We leven niet in een systeem, het systeem leeft *in* ons." Als we ons dat bewust worden, ontstaat er ruimte om het neoklassieke economische verhaal te vervangen. "En dat kan", zegt Klomp hoopgevend.

Met zijn boek 'Betekenis economie. De waarde van verweven leven' doet hij een poging om het vakgebied economie opnieuw uit te vinden. Want volgens Klomp stort onze 'achterhaalde manier van economisch denken en doen' ons in een polycrisis: van klimaatverandering, ineenstorting van biodiversiteit, politieke polarisatie, groeiende welvaartsongelijkheid en epidemische vormen van depressie en burn-out, vooral ook onder jongeren. Onze economie is een financieel systeem geworden, waarin alles draait om geld. "Het verhaal van kapitalisme, materialisme en economische groei als pilaren van het goede leven is ons leven gaan beheersen. Dat verhaal loopt nu op zijn eind, want we lopen aan alle kanten vast."

Klomp pleit er niet voor om terug te gaan naar de tijd van jager-verzamelaar of dat we ons allemaal ontpoppen tot radicale milieuactivisten. Wel wil hij ons ervan bewust maken dat al het leven op aarde samenhangt en we wederzijds afhankelijk zijn. Hij ziet de betekenis economie als een postwereldeconomie waarin we 'het persoonlijke, maatschappelijke en zakelijke leven om het natuurlijke leven heen bouwen'. Daarin is plaats voor betekenisvolle bedrijven die bijdragen aan een betere wereld. Bedrijven die naast financiële waarde ook sociale en individuele waarde nastreven. En de sociale en ecologische kosten voor hun rekening nemen.

Geen schaarste, maar overvloed

Zijn hoop is gevestigd op de jongeren van generatie Y (millennials) en Z (centennials), als het motorblok van de transitie richting de betekenis economie. Volgens Klomp heeft het onderwijs nog wel veel werk te doen om die motor aan te slingeren. "Veel studenten hebben het idee

dat economie met zijn deskundige formules een neutrale, objectieve harde wetenschap is. Maar economie bestaat bij gratie van het feit dat wij bepaalde dingen geloven over menszijn, de wereld en de rol van goederen daarin. Veel economen noemen schaarste een gegeven, maar die schaarste is gecreëerd. Er is geen markt in de wereld die spontaan ontstaan is, en met creëren van een markt creëer je schaarste.

Alleen de mens heeft een verhaal gecreëerd van tekorten

Voordat het eigendom, de basis van kapitalisme, ontstond, was het leeuwendeel van de plekken waar we leefden gemeenschapsgoed. Gemeenschappelijke gronden waar de gemeenschap gebruik van kon maken, de *commons* of de meent-economie. Voordat we daar hekjes omheen gingen zetten en er markten

en schaarste kwamen, was er meer dan voldoende – *abundance*. Alleen de mens heeft een verhaal gecreëerd van tekorten."

Kritisch over de rol van het onderwijs daarin: "Ik vind het onvoorstelbaar dat we de koppies op de middelbare school indoctrineren met vooral de neoklassieke school. Tegen de tijd dat we ze hier op de hogeschool krijgen, vinden ze het heel moeilijk om te horen dat er ook een marxistisch-, feministisch-, donut- of bijvoorbeeld boeddhistisch-economische school is. Allemaal volstrekt verschillende manieren om naar economie te kijken, die worden weggezet als fantasieën en ideologieën."

Symptoombestrijding

Wil je ruimte maken voor andere ideeën, dan moet je begrijpen hoe je het heersende verhaal kunt veranderen. Tijdens zijn onderzoek als lector Betekenis economie op de Hogeschool Rotterdam deed hij een ontdekking: "Economie doet zich op drie manieren aan ons voor: als symptoom, systeem en als verhaal. De symptoomlaag is de methodische economie die de godganse dag

"De meeste jongeren hebben materiële overvloed, maar ze zijn immaterieel extreem onvolwassen en eenzaam."

voorbijkomt, bijvoorbeeld als het in *Nieuwsuur* gaat over economische groei. Daaronder zit altijd de systeemlaag: de politieke laag, het kapitalistisch-markteconomische systeem.

Het allerbelangrijkste dat ik leerde is dat daar nog een *story*-laag onder zit: de ontologische economie. Het systeem dat nu de norm is, is extreem bepaald door het mens- en wereldbeeld eronder, het individualistisch-materialistisch beeld. De mens is een individualist, je moet voor jezelf zorgen en we zijn met elkaar in competitie. Dat beeld is ontzettend bepalend voor het systeem en de symptomen die we nu hebben. En nu proberen we grote veranderingen te bewerkstelligen met symptoombestrijding, zoals je ziet met de landbouw, terwijl we moeten beginnen met de basis, een ander verhaal."

Prestatiemachine

"Het onderwijs is een enorm belangrijk onderdeel van het probleem. Als er iets heeft geleden onder het neoliberale systeem is het wel het onderwijs. Het onderwijs is een grote economische prestatemachine geworden. De docent is niet het probleem, het systeem is dat. Ik moet de eerste ongeïnteresseerde, ongeëngageerde docent nog tegenkomen. Zelf ben ik een enorme fan van Bildung, met zijn morele en persoonsvorming, weten waar je waarden vandaan komen, begrijpen hoe de samenleving in elkaar zit. Alles moet in taal- en rekenonderwijs, waardoor kinderen niet worden getraind in compassie en empathie voor andere mensen en levende wezens."

Hij raakt geëmotioneerd als hij over jongeren praat die in dit systeem

opgroeien: "Ik zie dat ze een beperkt beeld hebben van wat een samenleving is; meer een oppervlakkig verhaal van status, succes en buitenkant. Daardoor hebben ze heel veel moeite met hun gevoelsleven en met het omarmen van falen en verliezen. De meesten hebben materiële overvloed, maar ze zijn immaterieel extreem onvolwassen en eenzaam. Schrijnend is dat vooral mijn generatie ze dat heeft aangeleerd."

Collectieve overgave

Klomp ziet een parallel tussen de crisis waar hij ooit persoonlijk doorheen ging en de collectieve crisis die we nu ervaren. "Op mijn 21ste zat ik door de wonden uit mijn verleden zo vast, dat ik nog maar twee mogelijkheden had: of ik zou een einde aan mijn leven te maken, of ik moest een deel van mezelf waar ik niet meer mee kon leven laten sterven. Zo'n

existentiële crisis vraagt overgave aan *the dark night of the soul*. Toen ik me overgaf, ontstond er ruimte om te zien: je bent niet wat je denkt, je gelooft in een verhaal. En dan ontdek je ruimte voor een ander verhaal. En daarmee kan je je met iets anders identificeren en ontstaat er een nieuwe persoonlijkheid. Ik heb het idee dat we daar nu ook collectief in zitten.”

Jongeren hebben een beperkt beeld van wat een samenleving is

Hij vervolgt: “We hebben een samenleving die verslaafd is aan een materiële fix, die ons een kortstondig gevoel van comfort geeft waarvan we denken dat het geluk is. En daar lopen we nu helemaal in vast. Maar zeggen: laat lekker los, hier heb je een ander verhaal, je kunt prima gelukkig zijn zonder die materie, dat werkt niet. Dat gebeurt pas als het loslaten, het opgeven van het oude minder eng is dan het vasthouden aan het bekende. *Hitting rock bottom*. En nee, ik ben niet uit speciaal hout gesneden, ik ben zo gewoon als maar kan. Je kunt zeggen dat ik me door omstandigheden bewust ben geworden van wat ze in het boeddhisme het gat in het hart noemen en de poging om dat te dichten. Wat niet lukt, want met dat gat word je geboren en ga je dood. Dat is wat het betekent om mens te zijn.”

Sleutel van het hart

Dat mens-zijn gaat naar de kern van Agency, het nieuwe programma

waar Klomp op Hogeschool Windesheim in Zwolle sinds kort vorm aan geeft. Agency staat voor actorschap en gaat over het feit dat je je bewust bent dat je gedrag, denken en doen ertoe doen. Klomp wil er de komende jaren zelf alles aan doen om jongeren te engageren en aan de slag te laten gaan met het veranderen van hun eigen leefwereld.

“We weten dat we in het onderwijs aan drie knoppen kunnen draaien: die van kennis, kunde en houding. In Rotterdam kwamen we erachter dat pas wanneer we aan de derde knop draaiden, er van alles gebeurde. Houding gaat niet over weten of kunnen, maar over willen. Toen studenten zich anders gingen verhouden tot zichzelf en de wereld, veranderde er iets wezenlijks. Je houding verandert als je overtuigingen veranderen, als je je bewust wordt van de waarden die je drijven. Dat je het vanuit je hart wil.”

Aan die knop draaien, is de taak en rol die de programmaleider voor zichzelf ziet weggelegd. “Onderwijs is supergoed in het bedienen van het hoofd en de handen, maar het hart doet niet mee. Dat is mijn nieuwe functie hier als programmamanager Agency. Ik probeer de sleutel van dat hart te vinden. Hoe krijgen we studenten nu intrinsiek gemotiveerd en maatschappelijk geëngageerd? Niet met: gij zult klimaatverandering serieus nemen. Maar: hoe wordt klimaatverandering voor jou een issue

die je je aantrekt, omdat het over jouw toekomst en samenleving gaat? Mijn ambitie is om ze niet alleen op te leiden tot vaardige professionals, maar ook tot vaardige wereldburgers en aardebewoners. Die lat mag je, voor over een paar jaar, bij mij neerleggen.”

Houding gaat niet over weten of kunnen, maar over willen

Actieve hoop

Over de toekomst is Kees Klomp zowel ernstig bezorgd als hoopvol. Hoe houdt hij zijn zorgen en hoop in zichzelf in evenwicht? “Dat is een combinatie van het doormaken van mijn crisis en mijn levensbeschouwing. Ik hanteer een definitie van actieve hoop van boeddhiste Joanna Macy: hoop is je in te spannen voor het goede, zonder je te veel te hechten aan de goede afloop. Het feit dat je bezig bent met dat wat jij denkt dat goed is, daar kan je energie uit putten. Bij mijn sterven kan ik niet zeker weten of onze kinderen het goed zullen krijgen, maar wel dat ik er alles aan heb gedaan. Dat is wat mij drijft. Ik kan mezelf in de spiegel aankijken. Dat is voor mij voldoende.”

De lees-, luister- en kijktips van Kees Klomp

- Boek van Robin Wall Kimmerer ‘Braiding Sweetgrass’.
- Kijktip ‘TEDx talk van Damon Gameau’.
- Nederlandstalige punk van ‘HangYouth’.